

IN MEMORIAM

Anna-Stina Treumund

18. VI 1982 – 30. V 2017

Valusalt liiga vara on lahkunud Anna-Stina Treumund, radikaalne kunstnik, kelle isik ja looming töid kokku feministlikult mõtlevad aktivistid ja akadeemikud, seksuaalvähemusgrupid ja kunstnikud. Anna-Stina Treumund oli kunstis ja elus resoluutselt aus, ta oli uhke, et oli sündinud naisena, ja suutis ka teisi selle üle uhkust tundma panna. Anna-Stina Treumundist kujunes legend, kes ei leppinud kunstis ega elus ebaõigluse, rumaluse, hoolimatuse ega homfoobiaga.

Anna-Stina Treumund sai esimese kunstihariduse Tartu Kõrgemas Kunstikoolis, kus õppis 2003–2007 fotograafiat. Õpinguid jätkas ta Eesti Kunstiakadeemias, kus kaitses 2010. aastal fotograafias magistriraadi. 2012. aastal jätkusid tema õpingud soouuringute alal Rootsisis Linköpingu ülikoolis ja kunstiakadeemia loomingulises doktorantuuris. Ta täiendas ennast Vilniuse kunstiakadeemia foto- ja meediaosakonnas ja Viini kunstiakadeemias professor Marina Gržinići juures.

Anna-Stina Treumund oli pühendunud naiste, iseäranis lesbiliste naiste ajalukku jäädvustamisele, olgu siis kirjanduses, kunstis, filmis või teistes kultuurimeediumides. Tal oli mahukas feministliku ja lesbilise kirjanduse raamatukogu, mida ta lahkelt teistega jagas, millest kasvas välja lugemisgrupp «Virginia Woolf sind ei karda» ja praegu suureks kasvanud samanimeline Facebooki grupp. Anna-Stina Treumund pidas salongi, kuhu olid oodatud kõik lesbilised naised ja feministid ning nõnda jääb ta neid alatiseks ühendama. Anna-Stina oli alati valmis julgustama naisi ennast leidma või ennast elus rasketel hetkedel paremini tundma. Lisaks ühendas ta kogukondi, vedades aastaid naistekultuuri festivali «Lady-Fest Tallinn» ja DIY guerrilla-projekti «Queer kleepekavihik» (2011).

Juba esimestest näitustest peale käsitles Anna-Stina Treumund oma loomingus lähisuhteid. 2010. aastal oli tema esimene suurem isikunäitus «Sina, mina ja kõik, keda ma ei tea» Tallinna Kunstihoone galeriis, kus ta avalikult määratles ennast lesbikunstnikuna. Pärast seda oli Treumundil peaaegu igal aastal isikunäitus, kus ta tegeles lesbilise identiteediga. Eraldi vääriavad esiletõstmist lüüriiline fotoseeria «Naine Marju Mutsu joonistuste nurgas» (2010) ja arhiivuurimuslik projekt «Lilli, Reed, Frieda, Sabine, Eha, Malle, Alfred». Näitusega «Hea küll siis, Jane, kutsuge kogu oma fantaasia appi ja kujutlege, et te pole enam hästikasvatatud ja tagasihoidlik tütarlaps, vaid ohjeldamatu noormees, kellele juba lapseast peale vaba voli on antud» (2013) andis Anna-Stina Treumund tuntu muinasjutudele lesbilise naise perspektiivi: Robin Hood oli poisilik naine ja mõni tüdruk unistas, mis tunne oleks suudelda Arabellat.

2016. aasta lõpus avati Tartu Kunstimuseumis kunstniku suur isikunäitus «M-i märgunenägu», millega kaasnes ülevaatekatalog. Kui varem oli Anna-Stina Treumund eksponeerinud peamiselt fotot, installatsiooni ja videot, siis seal olid väljas maalid ja skulptuur. Ka selle väljapanekuga näitas ta bravuurikalt ja vaimukalt keskmist näppu nii-öelda poisteklubidele, kes siiani naiste seksuaalsust määratlema kipuvad.

Anna-Stina Treumundi lahkumine on valus kaotus, aga elav mälestus temast jääb meist paljusid ühendama aastakümneteks.

Ärasaamine on laupäeval, 3. juunil kell 10.30 Pärnamäe krematooriumis.

Eesti Kunstnike Liit
Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus
Eesti Kunstiakadeemia
Eesti Kultuuriministeerium
Eesti Fotokunstnike Ühendus
Tartu Kunstimuseum
Eesti Kunstimuseum

Külatüdrukku maskeerunud kuurvürstinna Marie (Janne Ševtšenko) ja linnukaupleja Adam (Reigo Tamm) kohtuvad kõrtsipingil.

FOTO: HARRI ROSPU

OPERETT. «Linnukaupleja» liigub üle lava hoogsalt ja kärarikkalt ega tee sealjuures ühtegi kontseptuaalset puusanõksu.

Kiire tempo on koomika ema

ALVAR LOOG
toimetaja

Carl Zelleri operett

«Linnukaupleja»

Muusikajuht ja dirigent Lauri Sirp
Lavastaja Marko Matvere
Kunstnik Kristi Leppik
Esietendus rahvusoperis Estonia
26. mail

Operett, millel on žanrina peale kuulsurikka ajaloo jätkuvalt nii kunstilist kui ka majanduslikku potentsiaali, on jäänud Eestis vaeslapse ossa. Seda tehakse praegusajal justkui pealekauba ja plaanitult, suurema sihi, pühendumise ning armastusega. Mis sunnib meenutama, et Eesti esimesest iseseisvusaajast kuni eelmise sajandi lõpuni olid Estonias ja Vanemuises – ning 1930. aastatel ka Endlas ja Ugalas – omaette operetitripid, mille tulemusena žanr õitses, rikastades meie üldist teatripilti.

Täna pole ei Estonia ega Vanemuise loomingulises meeskonnas juba pikki aastaid tööl ühtegi inimest, kelle põhitöö ja kvalifikatsioon oleks seotud operetiga. Vastavad oskused ja teadmised on hakanud kaotsi minema, neid ei vajata ega väärtustata piisavalt. Seega pole imestada, et uusi operetilavastusi pudeneb repertuaari umbes kord iga kahe-kolme hooaja järel. Nende tase on kõikumine, sooritused rohkem õpipoisilik kui meisterlik ning koht mängukavas vajab justkui lisaselgitust või koguni õigustust.

Rohkem õlle- kui šampanjaoperett

Viini klassikalise opereti kuldajastu teise perioodi kuuluv Carl Zelleri «Linnukaupleja» (1891) on teosena väljaspool saksa keeleruumi suhteliselt tundmatu. Kuid Estonial on

sellega oma ajalugu: reedel esietendunud Marko Matvere versioon on järjekorras juba kuues (eelmine lavastus tuli välja ligemale kolm inimpõlve tagasi, 1956. aastal). Kavalehele kirjutatud saatetekstis lubab Matvere pakkuda «parimate stampidega» vanamoodsalt ajastutruud operetti. Ning peab oma lubadusest kinni.

«Linnukaupleja» on nii sisult kui ka vormilt rahvalik teos. Pool tegevusest toimub mägilas, enamik tegelastest kuulub lihtrahva hulka, orkestri- ja vokaalpartides annavad tooni rahvamuusika motiivid. Klassikalise šampanjaopereti mõõtu see teos välja ei anna – tegu pole isegi mitte veini, vaid pigem õlleoperetiga. «Linnukauplejas» seikleavad hoolimata seisusest peaaegu eranditult üksnes rumalad ja tühised inimesed, kelle tormakaid tegusid tiivustab kõrgendatud huvi alkoholi, seksi, raha ja/või metsseajahi vastu. Siin pole õiget peategelast, peateemat ega psühholoogiat.

Matvere on selle opereti originaalteksti tõlke üle kirjutanud (kusjuures eraldi kiitust vääriavad musikaalsed ja vaimukad laulutekstid) ning seikluslikkusele ja koomilisusele rõhudes lavale pannud. Peamise kunstilise võttena leiab sealjuures kasutamist kiire mängutempo, mis on teadagi koomika ema. Solistid paiskuvad stseenidesse hooga sisse otsekui lendstardist ning mängivad jõuga, jalg pidevalt gaasipedaalil, kippudes liikudes närviliselt sebima ning kõneldes räuskama (kuna seetõttu läks sageli teksti kaduma, oli teater lisanud harjumuspärase, ent targu subtiitrid ka draamastseenidele).

Estonia värskel «Linnukaupleja» liigub oma vanamoodsate papist dekoratsioonide keskel üle lava hoogsalt ja kärarikkalt ega tee sealjuures ühtegi kontseptuaalset puusanõksu. Mistõttu õnnestub hästi hoida nii stiili, fookust kui ka vaataja tähelepanu. Nuriseda võib üksnes selle üle, et kergus ja kerglus – mida paljud operetizhanriga esmajoonel seostavad ning eten-

dustelt eeldavad ja ootavad – on siin tugevas defitsiidis. Nagu ka lüüriiline tundetoon, mille väljamängimiseks jämekoomiline dramaturgia ja näitlemistehnika eriti ruumi ei jätä.

Kolmest lavapildist (kunstnik Kristi Leppik) esimene võlus oma vanamoodsuses, ehkki jõudis tunni ja veerandi kestnud vaatuse jooksul natuke tüütuks muutuda. Teise vaatuse kaks pilti pakkusid sellele, et üksteisele kontrasti, kuid olid üldmuljelt kuidagi liiga laudad ja ülevalgustatud. Losipildis kaldnurga all laes ripuv ümmargune hiigelpöel, mis tõi lavale leidlikul moel viisuaalset dünaamikat, ei ole paraku nähtav esimese rüü ülemistest ridadest ega ammugi mitte teiselt rüült.

Terviklik ansambel ja ebausutav lembelin

Estonia orkester musitseeris dirigent Lauri Sirbi juhtimisel hoogsalt, suutes hingestada partituuris peituva rahvamuusika kihistuse. Koori laulus ja liikumises oli särtsu, ent mõnigi massistseen vajanus rohkem lavastamist. Esietendusel üles astunud solistide ansambel oli Estonia puhul mõneti üllatuslikult terviklikum pigem kõnedialoogides kui laulunumbrites – operisolistidest ja draamaäit-lejatest moodustatud trupp laulis operetiaariaid igauks natuke erinevas stiilis, ent draamastseenides ei langenud keegi välja ega mänginud teisi liiga üle.

Solistid paiskuvad stseenidesse hooga sisse otsekui lendstardist ning mängivad jõuga, jalg pidevalt gaasipedaalil.

Kõige enam oli teistest lahku lavastatud linnukaupleja Adam (Reigo Tamm), kelle lavaline liikumine oli oma ekspressiivsuses ja koreograafilisuses ülevoolavalt teatraalne ning meenutas rohkem lastelavastuse Karlssooni kui esimest armastajat operetist. Adami lembeliini Kristeliga (Kadri Kipper) oli täiesti ebausutav ning ehitatud psühho-

loogiliselt rohkem armukadedusele kui armastusele. Nad mõlemad mõjusid oma naiivses süütuses pigem pooleruliste kui positiivsete tegelasena.

Keigar-gei stiiliga aristokraadist seelikukütt René Soom (krahv Stanislaus) ning Jassi Zahharov (parun Weps) moodustasid koos hästitoimiva paari, kusjuures Soomi paljuski pantomiimile ehitatud tegelaskuju pakkus ülejäänud tegelaste lärmakale ning rapsivale esitusmaneerile vajalikku kontrasti. Mart Madiste tegi külavanimana hea karakterrolli, kuid esietendusel oli tema hääl millegipärast liiga vaikne nii rääkides kui ka lauldes.

Janne Ševtšenko (kuurvürstinna Marie) on selle lavastuse ainus täiesti positiivne ja täiearuline tegelane ning ühtlasi ainuke, kes pääsenud karikereimisest. Ševtšenko loodud lavakuju on aristokraatlikku ilu ja elegantsi, ent tema ooperlik häälekasutus – ja võimalik, et ka partii liiga kõrge tessituur – teevad tema opereti kohta natuke liiga forsseeritud esitust kuulates sõnadest arusaamise keeruliseks.

Juuli Lill (paruness Adelaid) sai jämekoomilise karakterrolliga suurepäraselt toime, ent on elusügisesse jõudnud kasutuskõlbmatu neitsi kehastamiseks lihtsalt liiga noor ja kallis. Ealiste iseärasuste tõttu mõjus tudengiteatrina ka Jan Uuspõllu ja Argo Aadli muidu igati meisterlik ülesastumine seniilsete professoritena. Nad tulid lavale suure pauguga, võtsid publiku kui tuli õlgkatuse ning püüsid hoolimata venima jäänud stseenist suurepäraselt purjus ning pooleldi pimedate ja kurtide teadusmeeste rollis.

Olgu lisatud, et teises koosseisus mängivad samu osasid vabakutselised poolpensionäridest külalised Väino Puura ja Tõnu Kilgas – kaks «paberitega» vana kooli professionaalset operetiartisti, kellesarnaseid (kui nüüd sinise artikli alguses tagasi viidata) Eestis noorema põlvkonna hulgas hetkel ei ole ega ilmselt lähiajal kahjuks ka tule.